

**Cartes
clandestines
d'un
condemnat
a mort
Girona 1940**

PRÒLEG

Per avançar endavant és molt important conèixer d'on venim; per avançar cal conèixer el nostre passat. I això és important fer-ho en tots els àmbits, tots els aspectes de la nostra vida.

És fàcil fer-ho en aspectes agradables per exemple rutes pedagògiques, etc. però també cal fer-ho en temes durs que sovint han passat desapercebuts i formen part, ens agradi o no, de la nostra història col·lectiva.

Teniu a les mans escrits de Josep Turon Mir que durant 291 dies va estar captiu a la presó de Girona, del febrer al novembre del 1940. És el testimoni clar i valent de la postguerra a casa nostra. Dels consells de guerra i de la duresa del que suposava estar condemnat a mort i l'espera de l'execució.

El 2008 en el congrés sobre la Memòria Històrica a Salamanca el poeta argentí va dir: "Se van los dictadores y llegan los organizadores del Olvido" i va afegir: Dicen que no hay que remover el pasado, que no hay que tener ojos en la nuca, que hay que mirar hacia adelante y no encarnizarse en reabrir viejas heridas. Están perfectamente equivocados. Las heridas aún no están cerradas. Laten en el subsuelo de la sociedad como un cáncer sin sosiego. Su único tratamiento es la verdad. Y luego la justicia. Solo así el olvido es verdadero".

Van passat els anys i la memòria es va oblidant. I lamentablement encara ens queda camí per recórrer. No si val a dir que ja ha passat el temps.

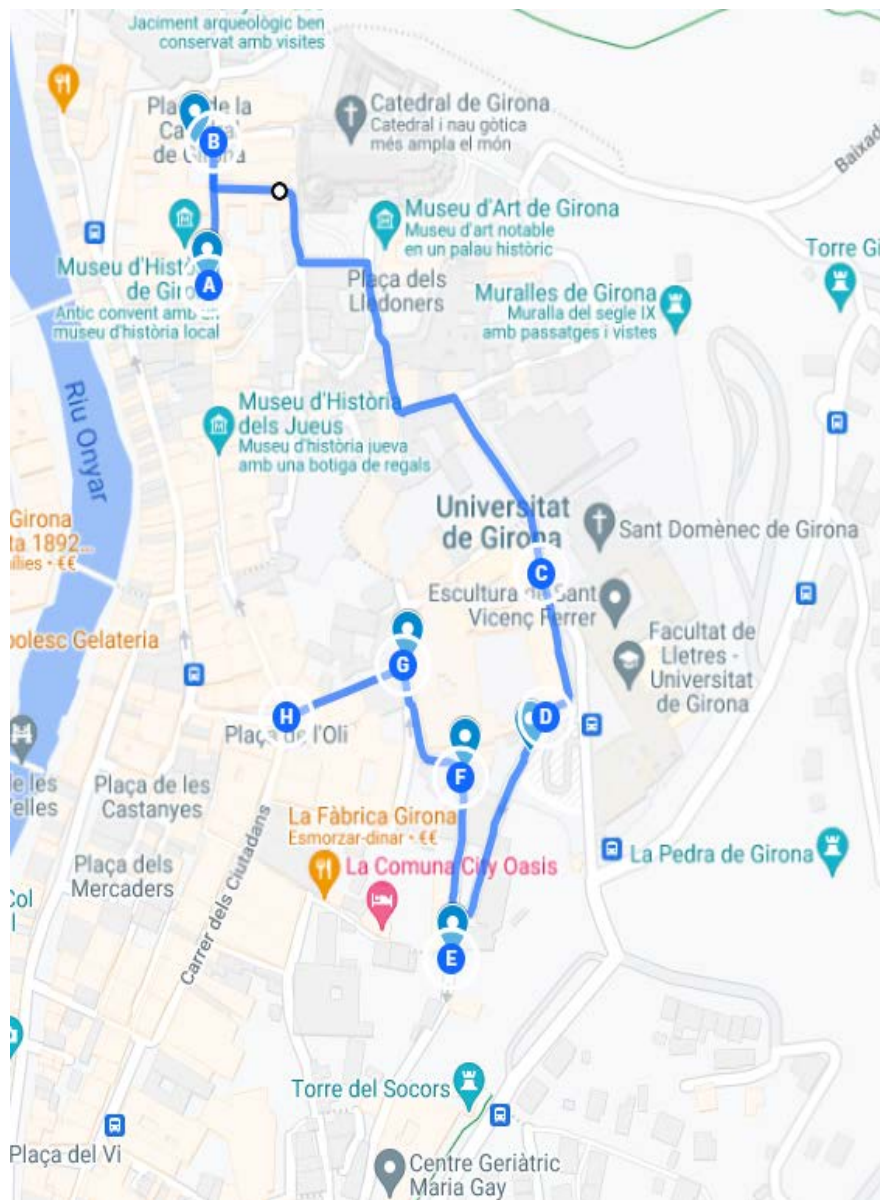
Les pàgines que teniu a les mans son una molt bona lliçó. No només de la història d'en Turon, si no de tots aquells que varen passar per aquella presó que va ser ben aviat seminari. Vius i morts formen part de la nostra història; recordar-los ens ha d'estimular a aconseguir una democràcia més profunda en la que hi visquem tots plegats.

VOCABULARI

- «**Motorista**»: funcionari del govern militar que portava les ordres d'execució.
- «**Nevera**»: cel·les de la presó de Girona on vivien els condemnats a mort.
- «**Ràdio**»: escrit o carta clandestina que escrivien els presos.
- «**Picada**»: Treure de les cel·les els condemnats que eren afusellats a la matinada següent.
- «**Palestina**»: cementiri de Girona, a les tàpies del qual eren afusellats els condemnats.
- «**Governadors**»: es refereix que l'ordre d'afusellament arribava a la presó per un «motorista» del Govern Militar.
- «**Mandadera**»: el que porta els encàrrecs fets a l'economat.
- «**Redención**»: revista setmanal que s'editava a Madrid, escrita i impresa per presos i destinada expressament als presos.
- «**Vigia, vigilante**»: Pres que espiava amb un mirall el que passava al passillo.

ITINERARI

1. Palau de Justícia (Casa Pastors)
2. Antic Regiment d'Infanteria 51
3. Porta pati de la presó
4. Carrer de la Llebre
5. Cel·les
 - a. Entreteniment
 - b. Finestra
 - c. Sentinella
 - d. Nits de "picada"
 - e. Des del carrer
6. Cartes en Capella
7. Panell del Memorial Democràtic. Cementiri de Girona

1.- PALAU DE JUSTÍCIA

(Casa Pastors)

[Primer full dels escrits de Josep Turon, sense data]

L'informe del relator fou molt lleuger, sembla que s'eviti parlar-me de res que pugui semblar una taca. L'acusació és de «izquierdista» i que pels càrrecs exercits «puede» considerar-se'm responsable de tot lo del poble. Per l'interrogatori, al final em digué que dues persones de solvència ho tenien declarat així. De mentides, sols dues de petites, però perillooses, com un peó al costat del rei, que «fue nombrado concejal después de las elecciones de febrero del 36» i que essent president del Sindicat «habiendo dado conferencias a los socios sobre temas agrícolas». Com ja preveia, impotents per nomenar els càrrecs un per un, diuen «varios», «diferentes», «diversos» i res de la Federació, ni de fora poble, ni d'escrits. L'esperit no dimitia dels càrrecs a cada atropell que es feia. Si em descuido em deixen sense poder al·legar, doncs m'havien passat per alt.

[Fi de la carta del 21 de maig]

Un altre, que a judici el cridaren amb el nom de pila canviat, assegura: «Si em criden de dies, encara que sigui amb el nom equivocat, no m'ho faré pas repetir; però si em criden a mitja nit, no em donaré pas per entès encara que em cridin cent vegades; fot-los».

[Carta del 28 de juny, parlant d'en Coll, President del Sindicat Agrícola de Santa Eulàlia de Fluvià]

“No maten per fets de sang sinó per esquerrà, però si en sortís tornaria a ésser-ho». Té la seva dona i dues nenes a França, on fa molts anys hi té un germà. Vaig venir junt amb ell de Barcelona a aquí i junts vàrem anar a judici i lligats junts vàrem tornar-ne.

[Palau de Justícia Girona any 1932_Fons CRDI]

2.- REGIMENT D'INFANTERIA 51

(Antic Convent de Sant Domènec)

L'any 1942, la guarnició militar de la ciutat de Girona, capçalera de la Divisió 42, era formada, bàsicament, per dos regiments: el 51 d'infanteria de línia i el 20 d'artilleria.

Les casernes eren les velles, fredes i inhospites, d'abans de la guerra, emplaçades a l'antic convent de Sant Domènec, a la part alta de la ciutat, i al passeig de Sant Francesc, vora el riu Onyar, per la banda esquerra. La construcció de les noves, als carrers d'Emili Grahit i de Barcelona, era encara en una fase incipient.

El nombre de soldats passava de 2.500 homes. La població total de Girona, per la seva banda, sumava 29.632 habitants en el cens de 1940, i 27.920 en el padró de 1945.

[Un pla militar per dominar Girona durant la II Guerra Mundial (1942), Josep Clara Departament d'Història i Història de l'Art. Universitat de Girona]

L'antic convent de Sant Domènec albergava el Regiment d'Infanteria 51.

3.- PATI DE LA PRESÓ

(Pati interior de l'actual Seminari Diocesà de Girona)

[Text de Xavier Perez a la introducció]

Els condemnats a mort es trobaven a l'edifici de la presó de Girona totalment aïllats de la resta de presos, que estaven tancats al Seminari, edifici que feia de presó provisional, just al costat. Josep Turon, que es trobava al segon pis, tercera cel·la, deixava amagats aquests escrits en les esclotxes de la paret del pati quan sortien a estirar les cames de dues a tres de la tarda. Quan els presoners sentenciats a mort tornaven a les seves cel·les i els presoners normals entraven al pati, un amic comú recollia discretament la carta i l'entregava al colomenc en qüestió (Josep Alsina), que escrivia una nota de resposta i la feia arribar a en Josep Turon».

[Comentari final de Josep Alsina]

Els condemnats que estaven a la nevera, estaven isolats, només sortien a passejar una hora al pati, de dues a tres de la tarda, i per tant era impossible poder tenir cap classe de comunicació amb els altres presos.

[Pati de la presó. Actualment Seminari Diocesà. A dalt a la dreta. Caseta del Sentinella que vigilava el pati. Foto 1954_CRDI]

4.- CARRER DE LA LLEBRE

El costum dels familiars era pujar pel carrer de la Llebre i els seus cent setanta-tres graons per poder tenir el màxim de temps per contemplar la finestra escollida i que el pres tingués temps per ser avisat pels companys i poder veure els familiars.

Carrer de la Llebre

Carrer Portal Nou

5.- CEL·LES

a. Entreteniment

[Carta 11 de juny]

En la passada vaig descuidar-me parlar-te de: “De dies tranquils i a la nit”..., drama escrit per en Vila de Sant Joan de les Abadesses, sobre la vida que portem a la nevera. No es pot classificar com a obra mestra, però entre els que vivim aquí, en general, es classifica de viu retrat del que passa.

[Carta 2 de març]

Aquí a la celda hi ha un veritable taller de petaques de cartró i palles de colors, polvoreres, joiers i marcs o suports de retrats, artísticament fets amb cartró i paper de barba teixit i envernissat o pintat; n’hi ha algun que fa veritables obres d’art. Amb el temps potser n’aprendré,

b. Finestra.

[Carta del 6 d’abril]

M’avisen i tanco la finestra que està als meus peus perquè a l’aixecar-nos amb el llum encès el sentinella podria veure’ns i disparar; ho faig, escapant-me un somriure (precaucions contra les bales en aquesta situació? Com s’arrapa el cos a la vida fins l’últim moment!).

Fotografia des del Seminari de Girona. Just el pis de sobre de la Nevera
c. Sentinella

Un altre incident digne de remarcar és el del dia 12. Estava de guàrdia l'artilleria. Passaven dues dones; el sentinella els ordenà que reculassin; l'una reculà; l'altra, representant uns 35 anys ben portats, vestida de negre, continuà caminant, donant explicacions amb naturalitat de paraula. El sentinella se li posà al davant i insistí. La dona s'explicà i intentà continuar caminant passant pel costat del sentinella; aquest l'empenyè brutalment amb la mà sobre el pit; la dona, sense alterar-se continuà intentant caminar. Sorollosa plantofada del soldat a la dona, que continuà volent avançar com si no passés res, malgrat que les mans del soldat l'agafaven i la colpejaven repetidament entre coll i cintura. La dona ja era dos passos més enllà del soldat. Aquest carregà el fusell i quasi l'encara

a la dona per un moment, tornant seguidament a colpejar-la; un dels cops de puny tocà la cara de la dona i les ulleres li van caure; ella recollí les ulleres, a penes acalorada, continuant donant explicacions i amb els seus intents de seguir el seu camí; a l'últim, el soldat, cansat d'agafar-la i empènyer-la, cridà el caporal de guàrdia. No en sé res més; però les guàrdies les feien alternades l'artilleria i la infanteria. Aquell sentinella era artiller. Des d'aquell dia l'artilleria no ha fet cap més guàrdia.

Per ironia, la tarda del mateix dia, després del relleu de la guàrdia d'artilleria, els sentinelles foren també anormals, però en bondat, arribant a l'extrem de deixar parlar familiars varis del carrer amb presos.

És curiosa la guàrdia: un sentinella apunta i tira a les finestres sense avisar, i el que el substitueix, si veu algun vianant que tira un petó o fa adeu a la presó, es gira d'esquena i s'amaga a la garita per no molestar (aquests últims són més que els primers).

d. Nits de picada.

[Carta 4 d'abril]

A l'hora del recompte entrà en Sapiña, trist; comptà, i al sortir, la temuda frase: «Buenas noches». No sé si saps que sempre es despedeix amb un: «No hay nada, señores; buenas noches» que normalment és celebrat amb uns minuts de ball, jocs acrobàtics, cors improvisats i sempre amb un gran sospir que ens eixampla el pit. Aquell dia, en Sapiña, al sortir, va emportar-se la mobilitat dels ulls i dels músculs de la cara. Per un moment tothom restà quiet.

[Carta del 27 de juny]

A tres quarts de dotze l'imaginària ens ha dit que eren deu i que n'hi havia de totes les cel·les. Els llums s'han encès a tres quarts d'una. El «vigia» ens ha enterat que en sortia un de la primera i qui era; no espera els de la segona pel perill que el vegin, degut a la portella que tapa el forat. Uns moments després sentim les claus de la nostra porta; abans de fer córrer el forrellat, algú de fora aixeca la fusta i mira pel forat. Entra en Julio i el cabo cornetes és a la porta. Llegeix:

«Andrés Campasol»; afegint seguit, «los demás descansad tranquilos». Jo he tardat unes fraccions de segon a adonar-me de qui era, i segons m'han assegurat després, l'interessat ha fet un fort sospir com si l'haguessin punxat, com per exemple, quan s'enclou amb una porta el dit d'una persona que està distreta; jo no l'he sentit, però segurament per estar atent a pensar qui era i per tant distret, doncs l'han sentit bé tots els de la celda. Mentre es vesteix murmura: «Essent innocent; haver de morir essent innocent...». Es despedeix de tots, encaixant i abraçant-se, i dos li fan un sorollós petó. Ell ha anat repetint que era innocent fins a ésser fora de la celda. Els que s'havien quedat vestits, o s'havien vestit nerviosos a tres quarts de dotze, es despullen entre comentaris, la majoria amb els ulls negats mentre es sent el forrellat de la quarta i després el de la quinta. [...] En Campasol feia nou mesos i mig que era aquí a la nevera i tenia molt bones impressions i documents. En Canals coneix el seu cas; fa tres dies vingué a canviar la bombeta de la celda i es van parlar. Ningú suposava fos ell l'elegit, i això ha esverat els que es tenen per més segurs de sortir-ne.

[Història d'unes cartes de presó. (M. Rosés Campasols. Pàg 40)]

Per testimoni directe familiar, sabem que Andreu Campasols Padrosa va fer saber a la seva dona que abans de morir es lligaria un filferro al peu, perquè el poguessin identificar en el cas que l'enterressin en una fossa comuna.

e. Des del carrer

Hi ha una pila de petits detalls que tu vivint al centre de la presó a penes deus conèixer. Les famílies dels presos passen i tornen a passar amb insistència (més les dels penats que les dels altres), fins que a vegades criden l'atenció dels sentinelles. És curiós les precaucions que prenen alguns passejants. Passen unes noies, i una d'elles (la que no ha de veure a ningú o la més vistosa) s'atura un moment a treure's sorra de la sabata o es corda les espadenyas, mentre les altres miren «perquè sí» cap a la presó i s'arreglen els cabells o la brusa, tot fent adéu... El sogre d'en Mulà, que és gitano, quan comencem a veure'l, li venen sempre ganes de fumar; el paper se li trenca i ha d'aturar-se a treure un paper i un altre; té picor a la

closca i s'ha de treure la gorra, saludant graciosament amb ella tot gratant-se.[...], Un nebot d'en Marquès mata el temps collint pedres, rasant-les a la paret, dibuixant «marros» a terra.... però mirant sovint, distreta, però regularment, a veure si coneix el seu oncle entre les cares peludes de la tercera celda. Una dona jove deixa orinar el nen de dos o tres anys al bell mig del carrer, de cara a la presó i a pocs passos del sentinella; mentre espera va mirant lleugerament ruboritzada tan aviat al nen com a determinada finestra del primer pis, delatant amb la satisfacció del seu rostre que els està mirant el marit i pare de la criatura.

La “nevera” des del “carrer de la presó” ara Portal Nou. La fletxa assenyalava la tercera cel·la on s'estava en Josep Turon i 25 companys.

5.- CARTES EN CAPELLA

Aquest capítol pertany al treball de recerca de Marina Rosés Campasols: “Història d’unes cartes de presó”.

Les cartes en capella són les últimes cartes que els condemnats a mort feien per acomiadar-se dels seus familiars o bé, per deixar constància de les seves últimes voluntats. S’anomenen així no tant pel seu contingut, sinó pel lloc on eren escrites: els presos es trobaven en una capella. En algunes ocasions, no era pròpiament una capella, però en feia les funcions.

En el cas de la presó de Girona els condemnats eren separats dels altres presoners i els portaven a una altra cel·la on esperaven l’aprovació de la pena i l’execució. Allà, els condemnats podien confessar-se, fer un testament i escriure les últimes cartes. Cal afegir que en aquell lloc se’ls notificava la sentència i els obligaven a acatar-la i firmar-la.

A la capella, Andreu Campasols escriu diverses cartes, totes datades el dia 26 de juny de 1940. El dia que fou fusellat.

Carta adreçada a “Tetus de Borgoñá”, alcalde (president de la Comissió Gestora de Cornellà de Terri) i familiar llunyà de l’Andreu Campasols. Aquí ens podem adonar de la crueltat i la bogeria que comportava la guerra, que fins i tot s’enfrontaven membres de la mateixa família.

Prisión Provincial de Gerona 26 junio 1940

Sr. Tetus de Borgoñá

Muy Sr, Mio;

Quando Vd, reciba esta carta, yo ya habré dejado de existir, víctima del odio de unos cuantos individuos de este Distrito, los cuales no han vacilado ni un momento en contraer una responsabilidad que puede costarles muy cara.

Como Vd. comprendera, entre estos individuos tengo que incluir a Vd, i a todos los concejales del ayuntamiento, pués son los únicos responsables de este crimen tan monstruoso, cometido en la persona de un ciudadano por el solo hecho de haber ejercido unos cargos de colaboración durante el periodo de la República. Como sabeis que de cumplirse la consigna del Generalísimo Franco, yo no podía ser nunca condenado a muerte y ejecutado, habeis tramado toda esta farsa de cargos imaginarios para así dar ocasión a los Tribunales de Justicia que satisficieran vuestros perversos deseos.[...]

Todo el Distrito de Cornellá, incluso los gatos, saben, que no he tenido en mi vida participación en las barbaridades que se me acusa, y que he sido asesinado por haber sido Alcalde, Secretario del sindicato Agrícola y miembro del comité.[...]

Si no se ha podido detener a los responsables ¿Por qué tengo que pagar yo la culpa? Claro que esta pregunta no me la podrá contestar jamás a mi, [...]

Pero, a pesar de todo, ha trabajado Vd. con muy mala pata o sombra, pues ha dejado Vd. en pie las raices del arbol. Acuerdese que he dejado dos hijos que en su dia reclamaran justicia y no venganza, como hacen los verdugos a los que Vd. ha dejado las manos libres.[...]

Sin nada más de particular, le desea su merecido castigo, su víctima.

Firmado.

Andrés Campasols

6.- ESPAI DE MEMÒRIA

FOSSA COMUNA DEL CEMENTIRI DE GIRONA

A la fossa comuna de Girona, que ja era utilitzada abans de la guerra, hi destaquen els morts represaliats pel franquisme.

Un total de 510 persones van ser executades entre 1939 i 1945 a la tàpia sud del cementiri gironí i enterrades, llevat d'escasses excepcions, a la fossa ja existent del cementiri vell de Girona. La quasi totalitat d'aquestes execucions es va produir en els dos primers anys de la dictadura franquista. L'any 1939, van ser afusellades 370 persones, i més de cent entre l'any següent i 1945.

El 2010 es va dignificar l'espai amb la col·locació d'una placa que recorda el nom de les 510 persones afusellades i inhumades a la fossa comuna (nom i cognoms, data de l'execució i lloc del darrer veïnatge), amb una llegenda que contextualitza els fets històrics.

Aquesta fossa forma part de la Xarxa d'Espais de Memòria, inclosa dins de l'itinerari de la Guerra Civil i la repressió franquista a Girona, gestionat des del Museu d'Història de Girona, que recorre tres espais significatius de la Guerra Civil i la repressió: el refugi del Jardí de la Infància, l'antic seminari i el cementiri.

**Cartes
clandestines
d'un
condemnat
a mort
Girona 1940**